

DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2023-4\(106\)-187-193](https://doi.org/10.26642/jen-2023-4(106)-187-193)
УДК 351:796

В.В. Чиж, здобувач

Державний університет «Житомирська політехніка»

Система освітньої підготовки фахівців з фізичної культури та спорту в Україні: історія розвитку

(Представлено: д.е.н., д.держ.упр. Грицишен Д.О.)

У статті розглянуто теоретико-методологічні положення розвитку вищої освіти в сфері фізичної культури та спорту в частині історії розвитку системи підготовки фахівців з фізичної культури та спорту в Україні. Основними факторами формування системи освіти і науки та підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту стали політичні та оборонні чинники, соціально-економічний розвиток, науково-технічний поступ та суспільне життя, що визначалося наступними характеристиками: бідність населення, післяреволюційна та повоєнна розруха, погіршення стану здоров'я громадян, поширення хвороб та низький рівень розвитку медицини, збільшення кількості дітей-сиріт тощо. В розрізі цього розвиток освіти в сфері фізичної культури та спорту набував все більшої актуальності.

Упродовж 20–70-х років ХХ століття створено чотири профільні заклади вищої освіти, які здійснювали підготовку фахівців із фізичної культури і спорту на території України: Київський державний інститут фізичної культури, Львівський інститут фізичної культури; Харківський державний інститут фізичної культури та Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту. Дані заклади освіти створені на базі технікумів фізичної культури або окремих факультетів. В сучасній незалежній Україні розвинена розгалужена мережа закладів освіти педагогічного спрямування, які успішно функціонують та залишаються осередками підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів із фізичної культури та спорту. Також підготовка фахівців з фізичного виховання та спорту здійснюється на сучасному етапі розвитку цього освітнього напрямку на базі інших закладів вищої освіти. В дослідженні проаналізовано траєкторію розвитку таких освітніх закладів та зроблено висновок, що становлення освітньої підготовки фахівців з фізичної культури та спорту в Україні має важливе значення для забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності в даній сфері.

Ключові слова: *державна політика; освіта; фізична культура; спорт; Україна.*

Постановка проблеми. В період ХХ – початок ХХІ століття відбувається формування системи закладів вищої освіти в Україні загалом та фізкультурного профілю, зокрема. Фізичне виховання та спорт набувають особливого значення враховуючи активізацію процесів підготовки фахівців в даній сфері, підвищену увагу до здорового способу життя різних категорій населення, необхідність організації спортивно-масової роботи на місцевому, регіональному та державному рівнях тощо. Дослідження проблеми становлення та розвитку вищої освіти фізкультурного профілю на теренах України є джерелом цінних організаційних та педагогічних ідей для вдосконалення підготовки фахівців із фізичного виховання і спорту на сучасному етапі розвитку держави.

Метою дослідження є розкрити історико-педагогічний аспект становлення та розвитку системи підготовки фахівців з фізичної культури та спорту в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі Ажиппо О.Ю., Проценко У.М., Мединський С.В., Півень О.П., Данилевич М., Романчук О., Гуцуляк В. звертають увагу в своїх дослідженнях на особливості історичного контексту формування системи освіти в сфері фізичної культури та спорту.

Викладення основного матеріалу. Соціально-економічний розвиток, науково-технічний поступ та суспільне життя в Україні початку ХХ століття обумовили потребу створення профільних фізкультурних закладів вищої освіти в Україні. Насамперед зазначимо, що на початку 20-х років ХХ століття в Україні в умовах бідності населення, післяреволюційної та повоєнної розрухи, загального погіршення стану здоров'я громадян, поширення багатьох важких хвороб на фоні низького рівня розвитку медицини, збільшення кількості дітей-сиріт, бездоглядних та хворих дітей, відсутність достатнього медико-гігієнічного контролю в навчально-виховних закладах проблема навчання, виховання та розвитку дітей, в тому числі й фізичного, набуває особливої актуальності. Відповідно, необхідність поширення гігієнічних та медичних знань, пошкваллення фізкультурної роботи мали постати перед державою як пріоритетні суспільні завдання. 1 липня 1920 року була прийнята Декларація Наркомосу УРСР про соціальне виховання дітей, у якій зазначалося, що держава та всі освітньо-педагогічні працівники повинні сприяти забезпеченню прав кожної дитини – безпритульної або тієї, яка проживає в сім'ї, – на навчання, матеріальне

утримання, охорону здоров'я [1]. У 1924 році Лігою Націй було прийнято Женевську декларацію прав дитини. СРСР був далекий від належної реалізації її положень, проте змушений був демонструвати світовій громадськості хоча б певні дієві кроки, які в умовах недостатньої кількості фахівців з фізичного виховання та спорту, повільного поступу цієї галузі були неможливими. Отже, цілеспрямоване фізичне виховання стає завданням державної ваги, яке потребує нагального розв'язання, і що, своєю чергою, актуалізує проблему підготовки педагогічних кадрів. Фізичне виховання було покликане стати важливою частиною освітнього процесу не лише трудової школи, а й усіх навчально-виховних закладів, що існували у країні. Турбота про здоровий спосіб життя, прищеплення санітарно-гігієнічних навичок, організації фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи серед різних категорій населення стали важливими напрямками роботи освітніх закладів і вимагали якісної підготовки фахівця фізичного виховання і спорту [8].

Як зазначають дослідники Ажиппо О.Ю. та Проценко У.М. «Сучасні вищі навчальні заклади з підготовки фахівців з фізкультури і спорту утворювалися не на порожньому місці. Їхніми попередниками були школи, технікуми, факультети, інститути». [1]. За твердженням дослідника Півень О.П. «Рівень розвитку фізичної культури у школах був дуже низьким, у переважній більшості професійних закладів заняття фізичною культурою відбувалися на недостатньому рівні, а в закладах вищої освіти – взагалі не проводилися [7].

Дослідниця Проценко У.М. у своєму дисертаційному дослідженні виділяє основні чинники, які сприяли активізації підготовки фахівців фізичного виховання і спорту, зокрема: «політичні, які були обґрунтовані в постанові про фізкультуру ЦК ВКП(б) від 16.10.1929 року; оборонні, внаслідок чого значимість фізичної культури дорівнювали до військової допризовної підготовки; оздоровчі, що увиразнилися внаслідок вимог робітників запровадити фізичну культуру як засіб оздоровлення й підвищення працездатності; суспільні, що визначилися потребами виховання колективістів [9].

Названі чинники призвели до того, що в 1930 році у Харкові (тодішній столиці Української РСР) було створено Державний інститут фізичної культури України (ДФКУ), який став зачинателем у розвитку вітчизняної системи підготовки кваліфікованих фахівців фізичного виховання і спорту, спортсменів високого класу, науковців. Історія Харківської державної академії фізичної культури та в цілому вищої спортивної освіти на Слобожанщині бере свій початок від доленосного рішення колегії Народного комісаріату освіти УРСР від 20 травня 1930 року про створення в Харкові Інституту фізичної культури. Метою діяльності закладу освіти стала підготовка викладачів і організаторів-методистів фізичної культури, яку здійснювали 27 науково-педагогічних працівників, а на студентській лаві розпочали навчання 124 першокурсники [11].

Слід зазначити, що Державний інститут фізичної культури розпочинав свою діяльність у складних умовах. Так, навчальний корпус було розміщено у приміщенні, збудованому в 1835 році, в центрі тогочасного Харкова (сьогодні – вулиця Університетська). Це була церква святого Антонія, яка входила до комплексу будівель тодішнього Харківського державного університету імені Горького, правонаступником якого став нинішній Харківський національний університет імені Каразіна. Для розміщення навчального корпусу Державного інституту фізичної культури також було передано два невеликих приміщення, в яких раніше розміщувалась обсерваторія. Відтепер вони використовувались вдень як аудиторії для занять, а вночі – як гуртожиток [11]. Проте це аж ніяк не завадило закладу стати серцем спортивної освіти і науки Слобожанщини. Разом із ДФКУ в Харкові почав працювати перший науково-дослідний інститут фізичної культури. Із 1934 року при ДФКУ відкрито школу тренерів, а з 1936 року Вищу школу тренерів. Випускників ДФКУ у 30-ті роки ХХ століття направляли працювати у загальноосвітні школи і вищі навчальні заклади, в колективи фізкультури заводів, фабрик, шахт, колгоспів, будівництва, у комітети в справах фізичної культури і спорту та добровільні спортивні товариства. Розвивалася у ДФКУ і науково-дослідна робота, яка здійснювалася за двома напрямками - спортивно-педагогічним і медико-біологічним. Водночас помітне місце у ДФКУ займала і спортивна робота: студенти інституту брали участь у змаганнях з легкої атлетики, гімнастики, плавання, спортивних ігор, лижного спорту, боротьби, боксу та інших видів спорту, досягаючи помітних успіхів, серед яких - перемоги у чемпіонатах СРСР та Української РСР. Мирне життя країни було перервано нападом гітлерівської Німеччини на Радянський Союз. З перших днів війни значна частина викладачів і студентів ДФКУ пішли до лав захисників Вітчизни [5]. У 1943 році, після звільнення Харкова від фашистів, Державний інститут фізичної культури України відновив свою діяльність, але вже 1944 року його було переведено з Харкова до Києва. Цікавим є і той факт, що одночасно, тим же нормативно-правовим актом обумовлювалось переведення Київського технікуму фізичної культури до Харкова – у приміщення, які до цього часу належали інституту фізичної культури. У зв'язку з катастрофічним зменшенням кількості населення, потребою відбудовувати зруйновані міста і села в повоєнний період питання відновлення вищої спортивної освіти на Слобожанщині відійшло на другий план. Про масштаби кадрової проблеми підтверджують, зокрема, такі цифри: серед вчителів фізичної культури в 1947–1948 роках всього 2,2 % мали вищу освіту і 12 % – середню; всі інші пройшли лише короткострокову курсову підготовку [11].

Як зазначалося вище, з 1944 року, відповідно до спільної постанови ЦК КП(б)У і Ради Народних Комісарів УРСР, інститут було переведено з Харкова до столиці Української РСР Києва, який отримав назву Київський державний інститут фізичної культури (КДІФК). Навчальний процес у Київському державному інституті фізичної культури завжди тісно поєднувався з практикою фізкультурно-спортивного руху. З огляду на це удосконалювалися навчальні програми зі спортивно-педагогічних та медико-біологічних дисциплін. Велика увага приділялася використанню досвіду провідних педагогів і тренерів. У 1953 році в інституті на базі заочного відділення інституту було утворено факультет заочного навчання - з навчально-консультаційними пунктами у Києві, Львові та Харкові. Очолював заклад з 1959 по 1972 роки ректор – відомий український важкоатлет, заслужений майстер спорту СРСР, заслужений тренер УРСР Микола Лапутін, а з 1972 по 1980 роки – доктор педагогічних наук, професор Володимир Парфьонов. У ті роки в інституті діяли шість факультетів: педагогічний, тренерський, підвищення кваліфікації тренерів і керівних працівників галузі, підвищення кваліфікації викладачів фізичного виховання вищих навчальних закладів, факультет із роботи з іноземними студентами [5]. Київський державний інститут фізичної культури дав півтиту в життя ще кільком спеціалізованим вищим навчальним закладам цього профілю.

Разом із тим для задоволення зростаючих потреб суспільства у кваліфікованих фізкультурно-спортивних кадрах у 1946 році у Львові на базі технікуму фізичної культури було створено Львівський інститут фізичної культури. Його завданням була підготовка висококваліфікованих кадрів насамперед для західних областей УРСР, науковий розвиток галузі, науково-методична допомога фахівцям. У той час у закладі був лише один факультет – педагогічний. Підготовку студентів забезпечувало 15 кафедр, поміж них були: кафедра теорії та методик фізичного виховання; кафедра історії та організації фізичної культури; кафедра лікарського контролю; кафедра лікувальної фізичної культури; кафедра біохімії та гігієни та інші. У 1959 році в інституті засновано школу тренерів, термін підготовки яких становив 2 роки. Проте проіснувала вона не довго, лише до 1964 року. Кількість студентів Львівського інституту фізичної культури поступово збільшувалася з 150 у 1946 році до 542 у 1956 році.

Слід зазначити, що вже з 1958 року підготовка фахівців в інститутах фізичної культури Львова та Києва здійснювалася згідно з єдиним навчальним планом, розробленим Комітетом із фізичної культури та спорту при Раді міністрів колишнього СРСР за спеціальністю «фізична культура і спорт» (кваліфікація «викладач фізичної культури і спорту», «викладач-тренер з виду спорту»). Уже у 1961 році були внесені зміни до цього документу. Було додано нові навчальні дисципліни, а також зріс обсяг часу, відведеного на практичну підготовку. Зазначені зміни мали позитивний вплив на розвиток системи підготовки фахівців фізичного виховання і спорту [1].

З 1947 року починається історія становлення та розвитку Одеського Інституту фізичної культури, коли при Одеському педагогічному інституті утворився структурний підрозділ – факультет фізичного виховання і спорту. Визначальною датою був 1965 рік, коли розпочалося будівництво спортивно-оздоровчої бази педагогічного інституту, а в 1967 році, студенти факультету фізичного виховання і спорту провели перший літній табірний збір у спортивно-оздоровчому таборі в районі вулиці «Дача Ковалевського».

Відповідно до наказу Міністерства вищої освіти СРСР від 16 вересня 1949 року розпочалося навчання на факультеті фізичного виховання і спорту, створеного на базі Кам'янець-Подільського педагогічного інституту. Він став сьомим серед існуючих на той час факультетів у Вінниці, Ворошиловграді, Одесі, Кременці та Харкові [10].

У 1950 році на базі Кременецького державного учительського інституту, який був реорганізований в педагогічний, було відкрито факультет фізичного виховання. У 1969 році інститут переведено до Тернополя, де на сьогодні він функціонує в статусі Національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, а в його навчальних корпусах відкрито Кременецьке педагогічне училище, де поміж інших спеціальностей триває підготовка фахівців з фізичного виховання [3]. У 1956 році започаткував свою діяльність факультет фізичного виховання на базі Вінницького учительського інституту [2].

Таким чином, 30–50-ті роки ХХ століття можна означити як період становлення вітчизняної системи підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту. Так на 1958 рік цей важливий напрям забезпечували вісім вищих навчальних закладах, зокрема, у Києві, Львові, Вінниці, Ворошиловграді, Одесі, Кременці, Харкові, Кам'янці-Подільському.

Зростаючі потреби України в підготовці висококваліфікованих фахівців-тренерів, викладачів, організаторів у кінці 70-х років привели до нової хвилі становлення новиз та розвитку вже існуючих закладів вищої освіти, де велася підготовка даних фахівців. Так у 70-х роках ХХ століття спостерігаємо динаміку збільшення кількості студентів, появу нових факультетів, форм підготовки та нових спеціальностей. До прикладу, у 1970 році у Львівському інституті фізичної культури було створено спортивний факультет, а кількість студентів зросла до 1245 осіб у 1974 році [1].

Із 1972 року підготовка фахівців із фізичного виховання та спорту здійснюється за новими спеціальностями: 2114 «Фізичне виховання» та 1906 «Фізична культура і спорт», а випускникам

присвоюється кваліфікація, відповідно, 2114 – «викладач фізичного виховання», 1906 – «викладач фізичної культури-тренер із виду спорту» [1]. Як зазначає М. Данилевич, «у нових навчальних планах збільшувався час на теоретичне навчання та екзаменаційні сесії за рахунок унормування термінів педагогічної практики та навчально-табірних зборів. Акцент робиться на посиленні самостійної роботи студентів і розвитку навичок наукових досліджень. Із метою покращення професійної термінів педагогічної практики та навчально-табірних зборів. Акцент робиться на посиленні самостійної роботи студентів і розвитку навичок наукових досліджень. Із метою покращення професійної підготовки запроваджувалася нова погодинна сітка дисциплін педагогічного та спеціального циклів, збільшувався час, відведений на вивчення цих циклів. Також навчальним планом передбачалися курси та семінари за вибором» [12].

Спортивний заклад вищої освіти в цей час було відтворено у Харкові. Так 13 березня 1979 року було ухвалено черговий доленосний документ спортивної вищої освіти Слобожанщини – наказ профільного Комітету при Раді Міністрів УРСР. У цьому наказі йшлося про організацію спортивного факультету Київського державного інституту фізичної культури у м. Харкові з планом прийому на навчальний рік у 200 осіб. Навчально-педагогічний процес розпочало 18 викладачів, серед яких С.М. Філь, Н.М. Сак, В.П. Пешков, М.В. Блещунов, О.А. Єфімов, В.П. Пелипак та інші. Наукові напрацювання та здобутки саме цих людей сформували фундамент розвитку сучасної спортивної наукової школи Слобожанщини, цілої плеяди відомих усьому світу учених. Проте, як зазначає С. Мединський, відкриття саме експериментального спортивного (тренерського) факультету з більшістю функцій самостійного ВНЗ (єдиного того часу в СРСР), вважалася безпрограшною задумкою, бо «філіал – це надовго, якщо не назавжди. А факультет із можливостями самостійного ВНЗ за рік-другий стане саме таким. Проте цьому підрозділу довелося витримати справжню 10-річну боротьбу» [4].

Початок першого етапу розвитку дала постанова бюро обкому Компартії України та виконкому обласної Ради народних депутатів від 5 квітня 1979 року, що конкретизувала вищезгаданий наказ Держкомспорту УРСР. Основоположний документ містить не тільки типові для того часу заклики про подальший розвиток масовості фізичної культури та спорту, виховання спортсменів високого класу, а й про організацію з 15 березня 1979 року спортивного факультету КДІФК у м. Харкові. Вагомі досягнення в діяльності Харківського спортивного факультету КДІФК дозволили керівництву республіки і області разом із колективом факультету неодноразово ставити питання про відтворення самостійного Харківського інституту фізичної культури. Так, 13 травня 1989 року ухвалою Ради Міністрів СРСР № 394 на базі факультету був відкритий Харківський державний інститут фізичної культури (ХДІФК).

На 14 новостворених кафедрах працювали 134 штатних викладачі, зокрема 4 доктори і професори, 37 кандидатів наук і доцентів, 5 заслужених тренерів. Результатом їх відданої плідної наукової, викладацької та тренерської праці стало Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2001 року, відповідно до якого було утворено Харківську державну академію фізичної культури. Важливою подією для розвитку академії стало здобуття IV рівня акредитації, тоді вона і перетворилася у першу в Україні Харківську державну академію фізичної культури (ХДАФК). В академії створені та функціонують: факультет спортивних ігор та однокорств; факультет циклічних видів спорту; факультет фізичного виховання та здоров'я людини; факультет підвищення кваліфікації, перепідготовки та заочного навчання, аспірантура, магістратура для іноземних студентів.

Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 року на базі Харківської державної академії фізичної культури створено Міжрегіональний навчальний центр масажних технологій, фахівці якого сьогодні активно працюють з пораненими, постраждалими та тими, хто здобув інвалідність під час АТО. Окремим напрямом діяльності Центру є оперативне фахове навчання воїнів з інвалідністю та членів їх сімей різним видам масажу для можливості ведення трудової діяльності у цій сфері. У напрямку реабілітації учасників АТО працює і створений на базі кафедри педагогіки і психології Центр психологічної підтримки, яким було підготовлено серію психологічних тестів для визначення психологічного стану людини та, відповідно до цього стану програми психологічної реабілітації.

Зважаючи на розвиток фізичної культури і спорту, затребуваність фахівців, усвідомлення важливості рухової активності та покращання матеріально-технічної бази назріла потреба створення нових профільних вищих навчальних закладів. Одним із таких став Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту. Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту було створено Наказом Комітету з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР № 413 від 2 квітня 1980 року на підставі Постанови Ради Міністрів УРСР від 27 вересня 1979 року № 468 «Про організацію в м. Дніпропетровську Державного інституту фізичної культури».

Підґрунтям його створення був Дніпропетровський технікум фізичної культури і педагогічний факультет Київського державного інституту фізичної культури і спорту. Створення інституту мало великий вплив на розвиток фізичної культури і спорту не тільки Придніпров'я, але і всього Південно-Східного і Південного регіонів України. У 1980 році в інституті функціонували такі кафедри: важкої атлетики, боротьби і боксу; веслового та вітрильного спорту; гімнастики; легкої атлетики; плавання;

спортивних ігор; анатомії; іноземних мов; теорії фізичного виховання та організації управління фізкультурним рухом; соціально-гуманітарних наук; фізіології, спортивної медицини та фізичної реабілітації. Отже, Харківський державний інститут фізичної культури та Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту стали потужними центрами підготовки педагогічних кадрів із фізичної культури і спорту не лише для окремого регіону, але й для усієї країни загалом. Принципово новий етап в історії вишу розпочався з часу здобуття Україною у 1991 році державної незалежності і він став головним в країні у цій сфері й отримав можливість активно впливати на всю систему підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту.

У 1993 році Київський державний інститут фізичної культури перетворено в Український державний університет фізичного виховання і спорту, а у 1998 році заклад акредитовано за найвищим – четвертим – рівнем. У тому ж році, враховуючи значний вклад нашого закладу в розвиток освіти і наукових досліджень, поширення фізкультурного руху, підготовку висококваліфікованих кадрів та спортсменів високого класу, беручи до уваги загальнодержавне і міжнародне визнання діяльності, університету надано статус національного.

Слід зазначити, що у 1984 році в КДІФК було утворено першу в СРСР кафедру теорії спорту і аналогічну дисципліну було включено до навчального плану. Наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ століття в інституті відповідно до нагальних вимог часу здійснювалася структурна перебудова, а зусилля колективу КДІФК концентрувалися на найактуальніших напрямках діяльності.

Свою чергою 29 вересня 1994 року Постановою Кабінету Міністрів України на базі Одеського державного педагогічного інституту імені К.Д. Ушинського створено Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Вагомі спортивні досягнення студентів та випускників університету різних років – це 25 чемпіонів Олімпійських ігор, 83 чемпіонів та призерів першостей світу та Європи, 28 заслужених тренерів і майстрів спорту України. Видатні спортсмени – олімпійські чемпіони Ніколаєва М., Мондзолевський Г., Лапінський Є., Михальчук В., Железняк Я., Петренко С., Олізаренко Н., Соколовська О., Авдєєнко Г., Мільчев М., Білоног Ю., Алексєєв Д., Демчук С., Чебан Ю., Ломаченко В. та ін.

У контексті дослідження важливим є досвід підготовки фахівців з фізичної культури на базі Одеського медичного інституту. Так, на підставі рішення Ради професорів Одеського медичного інституту 3 вересня 1932 року була створена кафедра фізичного виховання, лікувальної фізкультури та лікарського контролю, а з 1997 року – кафедра фізичної реабілітації, спортивної медицини, ізичного виховання і валеології, яка стала біля витоків зародження і становлення в Одеському регіоні лікувальної фізичної культури й лікарського контролю. З перших днів організації і роботи кафедри велика увага приділялася навчально-методичній і науково-методичній роботі, впровадженню розроблених методик з організації раціональних режимів рухової активності хворих з різною патологією у практику охорони здоров'я.

У 1980 році наказом МОЗ України на базі кафедри був створений доцентський курс тематичного удосконалення «Лікувальна фізкультура і спортивна медицина» при факультеті удосконалення лікарів ОМІ ім. М.І. Пирогова. За час роботи циклу підвищили кваліфікацію більше 600 лікарів з лікувальної фізкультури і спортивної медицини і більше 280 методистів з лікувальної фізкультури з вищою педагогічною освітою з різних регіонів України. В даний час на кафедрі проводяться передатестаційні цикли, спеціалізація, цикли тематичного удосконалення і стажування лікарів з ЛФК і спортивної медицини. Згідно з наказом Міністерства охорони здоров'я України за № 532 від 23.08.11 року «Про внесення змін до наказу МОЗ України» кафедра фізичної реабілітації, спортивної медицини, фізичного виховання і валеології визначена опорною з питань фізичного виховання, здоров'я та валеології [6].

З 1991 року підготовка майбутніх вчителів фізичної культури здійснюється в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова. З 1997 року функціонує підготовка спеціальності «Фізичне виховання». З 2004 року здійснюється підготовка фахівців за цією спеціальністю за спеціалізаціями «організація спортивно-масової роботи» та «фізична рекреація, оздоровча фізична культура». У 2004 році на факультеті відкрита нова спеціальність 010203 «Олімпійський та професійний спорт». У квітні 2001 року був створений факультет фізичного виховання.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок. Підсумовуючи зазначене вище, можна стверджувати, що продовж 20–70-х років ХХ століття було створено чотири профільні заклади вищої освіти, які здійснювали підготовку фахівців із фізичної культури і спорту на території України: Київський державний інститут фізичної культури, Львівський інститут фізичної культури; Харківський державний інститут фізичної культури та Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту. Зазначені заклади утворювалися на базі технікумів фізичної культури або окремих факультетів. В силу політичних, оборонних, оздоровчих та інших суспільних чинників на теренах України протягом ХХ століття були створені профільні фізкультурні вищі навчальні заклади, які успішно функціонують та залишаються осередками підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів із фізичної культури та спорту в сучасній незалежній Україні. Підготовка фахівців з фізичного виховання здійснюється на сучасному етапі розвитку цього освітнього напрямку на базі інших вищих навчальних закладів педагогічного спрямування.

Список використаної літератури:

1. Ажиппо О.Ю. Історичні аспекти становлення вищої освіти фізкультурного профілю на теренах України (20 - 70 роки ХХ століття) / О.Ю. Ажиппо, У.М. Проценко // Інноваційна педагогіка : науковий журнал. – Видавничий дім «Гельветика», 2020. – Вип. 24. – Т. 1. – С. 9–13.
2. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://vspu.edu.ua/?p=history>.
3. Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія. Сторінками історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kogpi.edu.te.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=204&Itemid=272.
4. Мединський С.В. Історичні паралелі щодо реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту / С.В. Мединський // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. – Львів : НВФ «Українські технології», 2006. – Вип. 10. – Т. 4. – Кн. 2. – 400 с.
5. Національний університет фізичного виховання і спорту України. Історична довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uni-sport.edu.ua/content/istorichna-dovidka>.
6. Одеський національний медичний університет. Історія кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини та фізичного виховання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://onmedu.edu.ua/istorija-kafedri-fizichnoi-reabilitacii-sportivnoi-medicini-fizichnogo-vihovannja-valeologii/>.
7. Півень О.П. Перші кроки становлення і розвитку системи фізичного виховання молоді України / О.П. Півень // Теоретичні питання освіти і виховання : зб. наук. пр. – К. : КДЛУ, 2000. – Вип. X. – С. 72–74.
8. Проценко У. Система підготовки фахівців з фізичного виховання у вищих спеціалізованих навчальних закладах України (70–91-ті рр. ХХ ст.) / У.Проценко // Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. – 2013. – Вип. 113. – С. 166–172.
9. Проценко У.М. Підготовка фахівців з фізичного виховання та спорту у вищих спеціалізованих навчальних закладах України (1930–1991 рр.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / У.М. Проценко ; Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Дрогобиц, 2014. – 265 с.
10. Факультет фізичної культури Кам'янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://fv.kpnu.edu.ua/pro-facultet/istoriia/>.
11. Харківська державна академія фізичної культури: минуле і сьогодення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://khdafk.com.ua/informatsiya/mynule-y-sohodennya/>.
12. Danylevych M. Historical Review of Future Specialists' / M.Danylevych, O.Romanchuk, V.Hutsulyak // Physical Education and Sports Professional Training for Recreational and Health-Promoting Activity. Using Sports, Culture, and Social Studies as Means to Rediscover Lost Values : proceedings book 6th International Conference on Science Culture and Sport (25–27 April 2018, Lviv). – Ankara, 2018. – P. 575–583.

References:

1. Ahippo, O.Yu. and Protsenko, U.M. (2020), «Historical aspects of the formation of higher education of the physical culture profile on the territory of Ukraine (20–70 years of the 20th century)», *Innovative pedagogy*, Scientific journal, Iss. 24, Vol. 1, «Helvetica» publishing house, pp. 9–13.
2. Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubinsky, [Online], available at: <https://vspu.edu.ua/?p=history>
3. Kremenets Regional Humanitarian and Pedagogical Academy. Pages of history, [Online], available at: http://www.kogpi.edu.te.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=204&Itemid=272
4. Medynskyi, S.V. (2006), «Historical parallels regarding the implementation of state policy in the field of physical culture and sports», *Young sports science of Ukraine*, coll. of science works in the field of physical culture and sports, Ukrainian technologies, Lviv, Iss. 10, Vol. 400 p.
5. National University of Physical Education and Sports of Ukraine. Historical reference, [Online], available at: <https://uni-sport.edu.ua/content/istorichna-dovidka>
6. Odessa National Medical University, History of the department of physical rehabilitation, sports medicine and physical education, [Online], available at: <https://onmedu.edu.ua/istorija-kafedri-fizichnoi-reabilitacii-sportivnoi-medicini-fizichnogo-vihovannja-valeologii/>
7. Piven, O.P. (2000), «The first steps of the formation and development of the system of physical education of the youth of Ukraine», *Theoretical issues of education and training*, coll. of science, Issue X, KDLU, pp. 72–74.
8. Protsenko, U. (2013), «The system of training specialists in physical education in higher specialized educational institutions of Ukraine (70-91s of the XX century)», *Scientific notes of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanova*, Vol. 113, pp. 166–172.
9. Protsenko, U.M. (2014), «Training of specialists in physical education and sports in higher specialized educational institutions of Ukraine (1930–1991)», Ph.D. Thesis of diss., ped. sciences, 13.00.01, Drohobychs state ped. university named after Ivan Franko, Drohobych, 265 p.
10. Faculty of Physical Culture of Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohienko, [Online], available at: <https://fv.kpnu.edu.ua/pro-facultet/istoriia/>
11. Kharkiv State Academy of Physical Culture: past and present, [Online], available at: <https://khdafk.com.ua/informatsiya/mynule-y-sohodennya/>
12. Danylevych, M., Romanchuk, O. and Hutsulyak, V. (2018), «Historical Review of Future Specialists'», *Physical Education and Sports Professional Training for Recreational and Health-Promoting Activity. Using Sports, Culture, and Social Studies as Means to Rediscover Lost Values*, proceedings book 6th International Conference on Science Culture and Sport (25–27 April 2018, Lviv), Ankara, pp. 575–583.

Чиж Віктор Васильович – здобувач, викладач кафедри фізичного виховання та спорту Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0002-1677-4399>.

E-mail: kfvs_chvv@ztu.edu.ua.

Chyzh V.V.

**System of educational training of specialists in physical culture and sports in Ukraine:
history of development**

The article examines the theoretical and methodological provisions of the development of higher education in the field of physical culture and sports in the part of the history of the development of the system of training specialists in physical culture and sports in Ukraine. Political and defense factors, socio-economic development, scientific and technical progress and social life, which were determined by the following characteristics, became the main factors in the formation of the system of education and science and the training of physical education and sports specialists: poverty of the population, post-revolutionary and post-war devastation, deterioration of health citizens, the spread of diseases and the low level of development of medicine, the increase in the number of orphans, etc. In this regard, the development of education in the field of physical culture and sports has become more and more relevant.

During the 20s and 70s of the 20th century, four specialized institutions of higher education were created that trained specialists in physical culture and sports on the territory of Ukraine: Kyiv State Institute of Physical Culture, Lviv Institute of Physical Culture; Kharkiv State Institute of Physical Culture and Dnipropetrovsk State Institute of Physical Culture and Sports. These educational institutions were created on the basis of technical schools of physical education or individual faculties. In today's independent Ukraine, an extensive network of pedagogical educational institutions has been developed, which successfully function and remain centers of training of highly qualified pedagogical personnel in physical culture and sports. Also, the training of specialists in physical education and sports is carried out at the current stage of the development of this educational direction on the basis of other institutions of higher education. The study analyzed the development trajectory of such educational institutions and concluded that the formation of educational training of specialists in physical culture and sports in Ukraine is important for ensuring the quality of higher education and educational activities in this field.

Keywords: state policy; education; physical culture; sport; Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2023.